

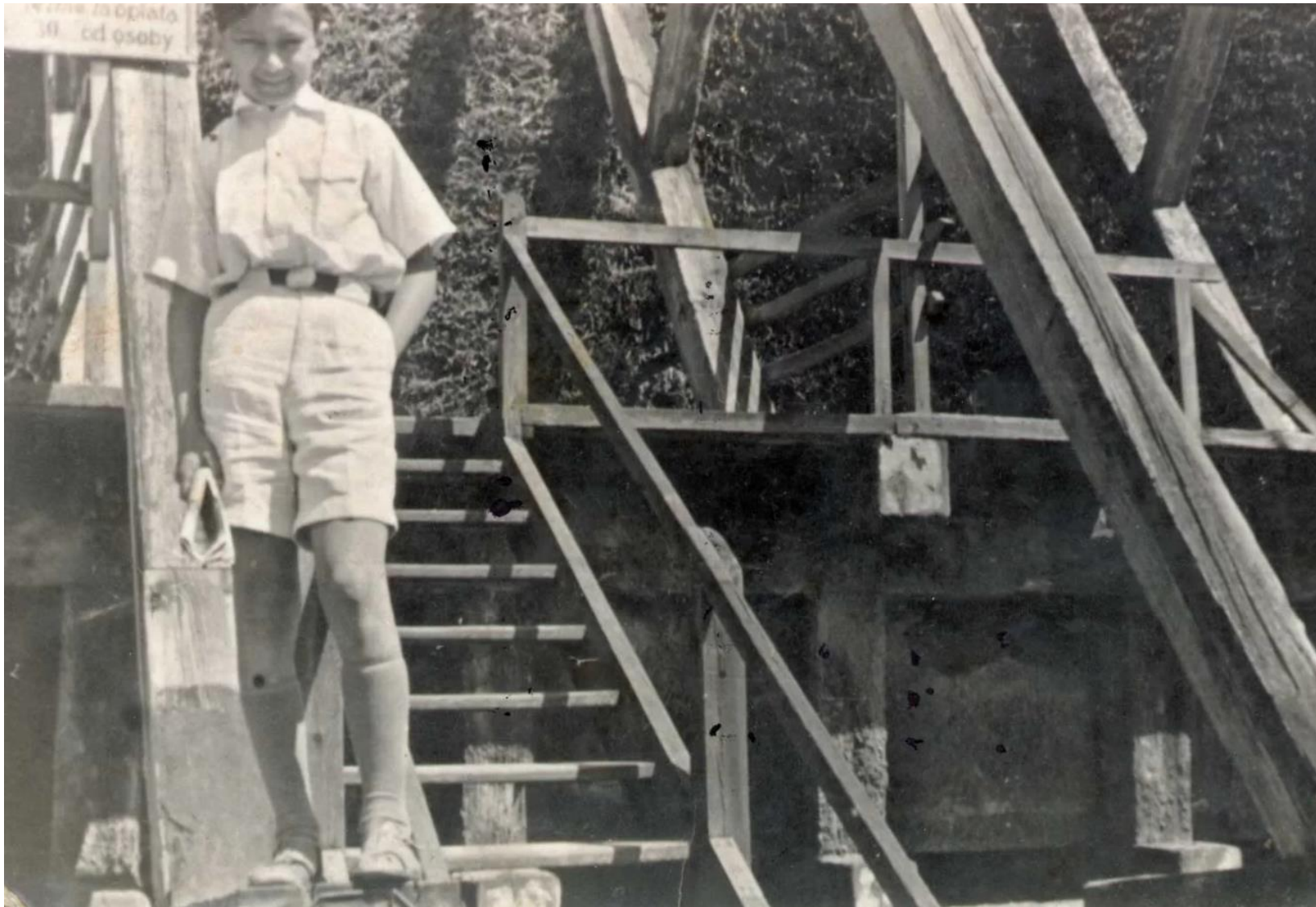

Zespół Szkół
Ogólnokształcących nr 33
w Poznaniu

Śladami dziedzictwa żydowskiego Poznania

*o miejscach i społeczności żydowskiej opowiadamy
na podstawie wspomnień Jurka Janowskiego*

Tosia, Nastka, Szymon
z klasy 5A

Poznajcie Jurka Janowskiego.

Jurek urodził się w 1926 roku
w Poznaniu.

Miał na imię Jakow (Jakub), ale od
dzieciństwa dla bliskich był po prostu
Jurkiem.

Jurek Janowski na tężni podczas wakacji w Ciechocinku w 1937 roku.

Urodziłem się w Poznaniu 7 stycznia 1926 roku. Nie pamiętam, przy której ulicy się urodziłem, zdaje się, że moi rodzice mieszkali gdzieś na Jeźycach. Moje najwcześniejsze wspomnienia są z ul. Tama Garbarska 4, której dzisiaj nie ma. Tama Garbarska jest teraz północną częścią ul. Garbary. Dom, w którym mieszkałem, został zburzony w czasie walk o oswobodzenie Poznania w 1945 roku, na jego miejscu jest trawnik. To była solidna kamienica należąca do niemieckiej Żydówki, Marty Raphael. Nasze mieszkanie było na drugim piętrze pod numerem 7, ładne trzy i pół pokoju: jadalnia, sypialnia rodziców, pokój dla dzieci, pół pokoju dla służącej. Właścicielka mieszkała na pierwszym piętrze, płaciliśmy jej czynsz 72 złote na miesiąc. W większości mieszkańcami domu byli Żydzi. Sąsiadem właścicielki była rodzina Serebryjskich, kupców.

Jurek Janowski.

Bornsztajnowie mieszkali na trzecim piętrze, często tam chodziłem. Miałem tam dobrego kolegę Artka, który był mały, ale świetnie grał w piłkę nożną i tenis stołowy. Oprócz tego brałem tam lekcje fortepianu. Ojciec ich, Hertz Bornsztajn był kupcem, miał sklep na ul. Wielkiej. Dzieci było czworo czy pięcioro: Fimek był najstarszy, potem była Fania, Artek i jedna czy dwie małe córeczki. Matki nie mieli, zmarła. Sąsiadem Borsztajnow był Michał Reisner, też kupiec. Na strychu także ktoś mieszkał, ale nie pamiętam kto. W piwnicy mieszkali Polacy, Mikołajczakowie, którzy mieli piekarnię. Czasem kupowałem u nich ciastka, ale one nie były takie dobre, jak te, które robiła moja mamusia. W środku domu było duże podwórko.

Dom rodzinny Jurka.

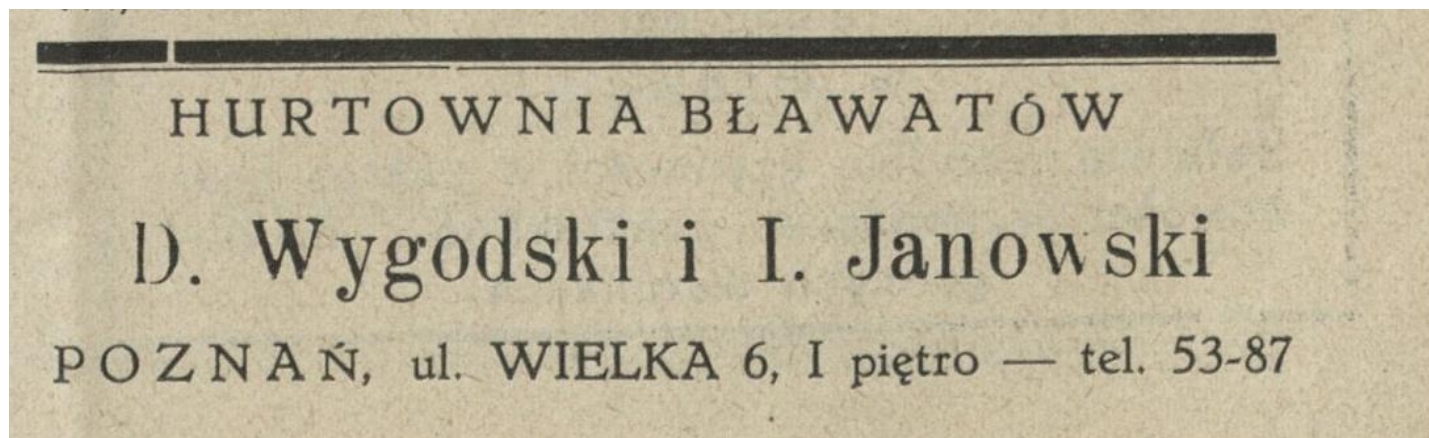

Moi rodzice pochodzili z Zawiercia w Zagłębiu Dąbrowskim. Ojciec Icek, którego mama nazywała Ignac, był głową rodziny. Miał sześćcioro rodzeństwa, podobnie jak moja mama. Matki imię było Cypoj - Cypora (po hebrajsku ptak) z domu Wajcman, ale wszyscy znali ją w Poznaniu i potem w Izraelu jako Cesię (Cecylię) Janowską. Gdy mamusia umarła 31 grudnia 1980 roku w Tel Avivie, postawiłem jej nagrobek z napisem po hebrajsku: Cypora Janowski, ale nie miałem spokoju. Poszedłem do pracowni nagrobków i zamówiłem dodatkowy napis po polsku: „Cesia Janowska z Poznania”.

Rodzice Jurka: Cypora (Cesia) i Icchak (Icek)

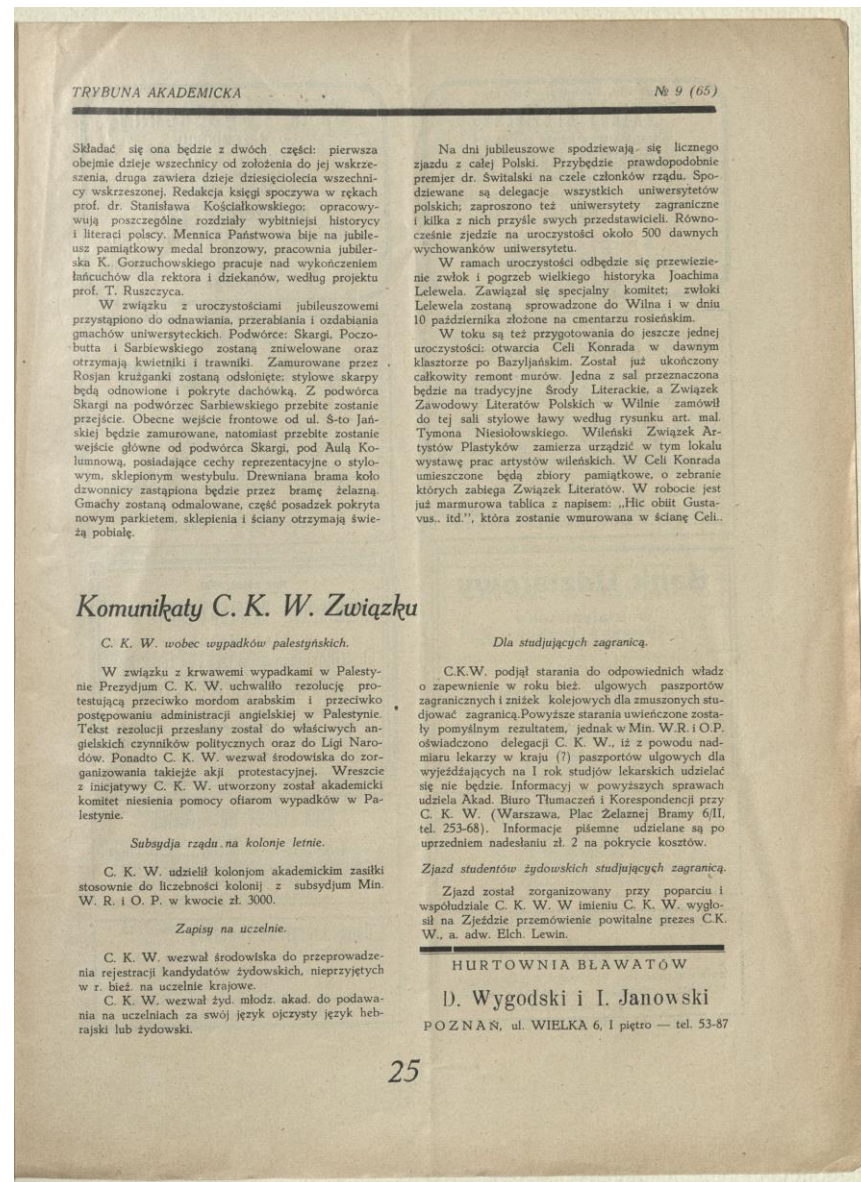
Janowscy w Poznaniu w latach 30. XX w.

W 1925 roku ojciec mój [...] przyjechał do Poznania. Znalazł współnika, Daniela Wygodzkiego, Żyda z okolic Łodzi, który miał stosunki z fabrykantami materiałów tekstylnych i razem otworzyli w Poznaniu interes:

Wygodzki był specjalistą od kupna a ojciec mój miał zdolności do sprzedawania i tak się uzupełniali. Oni byli sobie bliżsi niż bracia.

Rodzina Wygodzkich mieszkała na ul. Długiej 12, żona jego nazywała się Dora, pochodziła z Tomaszowa Mazowieckiego. Mieli trójkę dzieci.

Gazeta z 1929 roku.
„Trybuna Akademicka” nr 9.

Hurtowy skład pończoch
oraz galanterji
Sonnenfeld i Dicker
POZNAN
ul. Stary-Rynek 95-96.

„Palhisog“
Parowa fabryka likierów
KATOWICE
ul. Warszawska 40, tel. 2017.
Poleca w świecie znane wyroby wódczane

„FLANK PALAIS“
Pierwszorzędna restauracja
w KATOWICACH
ul. Mickiewicza № 20.

Kielecki Bank Dyskontowy w Kielcach
Spółdz. z ogr. odpow.
Rynek 19. Telefon 196 a i b.
P. K. O., W-wa 101.189. B.k. Polski, Oddz. Kielce
Załatwia wszelkie zlecenia w zakresie bankowości
wchodzące. Inkaso weksli, frachtów etc.
na dogodnych warunkach.

Hurtownia bławatów
D. Wygodski i J. Janowski
POZNAN
ul. Wielka 6. I. piętro
Telefon 53-87.

Fabryka wyrobów wełnianych
Światłowski, Kon i Brener
L ó d ź
Przedziałnia i tkalnia: Karola 17.
Skład i kantor: Piotrkowska 49
Telefon 12-51

אנקאס נאך פינסק
— ועדעט —
Bank Kupiecko-Przemysłowy
w PIŃSKU

Bank Ludowy w Pińsku
Spółdz. z odp. ogr.
Załatwia wszelkie operacje w zakresie
bankowości wchodzące.
Konto czekowe P. K. O. 807-20.

Skład Manufaktury
M. Jeszczyń
Łódź
ul. Piotrkowska 105. I

Bank Kupiecki
w Białej Podlaskiej
Spółdzielnia z ograniczoną odpowiedzialnością
Załatwia powierzzone zlecenia
szybko, sprawnie, tanio i punktualnie.
Rachunek P.K.O. № 63.424.
Telefon 31.

Bank Ludowy Spółdzielczy
Sp. z odp. ogr.
w Łuninca.
ענדערקייט אלע בנקאפעראציעס מיטס אױס
טונע און פינקטליכער רעקענדירן דאס
מיטמאכטע פראוויזיע

Tartak i młyn parowy
„Tarmłyn“
hocznicza kolejowa własna
Joselewicz i Kuszniar
Baranowicze, ul. Szosowa 84
Telefon № 55.

Fabryka kamieni i maszyn młyńskich
„Roguznicki i Bruk
(T-wo „Mukomol“) BARANOWICZE
ul. Narutowicza (dawniej Pocztowa) 13
Telefon № 51
Adres telegraf.: „Mukomol“, Baranowicze

Bank Kupiecki w Stonimie
Sp. z ogr. odp.
Konto czekowe P. K. O. 80832
Telefon 109.
Załatwia wszelkie operacje w zakresie
bankowości wchodzące.

„Arabjos“
Tartak parowy i przemysł leśny
w Stonimie
Telefon 20, 27, 37.

Bank Ludowy
w Międzyrzeczu-Podl.
Telefon № 73.
Konto czekowe w P. K. O. 62-455.
Załatwia wszelkie czynności wchodzące
w zakres bankowości punktualnie
na dogodnych warunkach.

W hurtowni naszej na Wielkiej 6, na pierwszym piętrze, było dużo pokoi zapchanych do sufitu towarami. Jako dziecko wchodziłem na górę tych towarów, siadałem tam i czytałem napisy. Były białe płótna z Pabianic, towary ze Zduńskiej Woli, ze Zgierza i oczywiście z Łodzi.

Hurtownia bławatów
D. Wygodski i J. Janowski
POZNAN
ul. Wielka 6. I. piętro
Telefon 53-87.

Gazeta z 1927 roku.

„Trybuna Akademicka” nr 9.

Ojciec mój wzbogacił się i był jednym z nielicznych zamożnych Żydów w Poznaniu. Większość była biedna, też wielu moich kolegów. [...] Numer telefonu w sklepie był 53 87 a w domu 14 34. Dla mnie było naturalne, że są telefony.

W interesie Wygodzki - Janowski było też auto, rzadkość w tamtych czasach. Na początku był to mercedes benz, potem polski fiat. Komiwojażer - nazywał się Rachlewski (Żyd) - rozjeżdżał po Wielkopolsce i sprzedawał nasze towary w miasteczkach, przeważnie detalicznym sklepom należącym do Polaków. Kiedyś zabrał mnie na taki objazd. Byliśmy w Gnieźnie i w innych miastach.

Miałem starszego brata Heńka, który urodził się w 1924 roku jeszcze w Zawierciu i na Tamie Garbarskiej spaliśmy w tym samym pokoju. W 1930 roku urodził się w Poznaniu mój młodszy brat Stefek. Byliśmy trzej bracia. Heniek w czasie wojny zmarł w Rosji, miał 18 lat. Stefek mieszka koło Waszyngtonu w Ameryce. Jest naukowcem.

Służącą naszą była polska dziewczyna. Mieszkała z nami, czyściła i gotowała pod nadzorem mojej matki. W kuchni gotowano na węglach, ale był też piecyk gazowy do gotowania. Pamiętam zupy: pomidorowa, grochowa, kartoflanka, kapuśniak, czerwony barszcz z buraków, biały barszcz (nie pamiętam z czego się go robi), rosół z makaronem... Mamusia piekła ciasta z okruszynkami, sernik, babkę i inne.

Oprócz służącej mieliśmy pannę do dzieci, Żydówkę. Z początku była nią najmłodsza siostra mojej mamy Bronia, którą mama sprowadziła z Zawiercia, potem inne dziewczyny.

Jurek z braćmi i mamą.

Nie było u nas w domu religijnego obchodzenia szabasu, ale matka moja zapalała świece w piątek wieczór i jedzenie było koszerne. Świnia była zabroniona, a naczynia były inne na mięsne i inne na mleczne potrawy. Od czasu do czasu było u nas przyjęcie dla gości, w większości Żydów, choć może przychodziło też trochę Polaków, nie pamiętam.

Kolacja
szabasowa
u Jurka w domu.

Rok 1. № 1.

Warszawa, dnia 9 października 1926 r.

MAŁY PRZEGLĄD

PISMO DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

pod redakcją **JANUSZA KORCZAKA.**

Tygodniowy dodatek bezpłatny do Nr. 277 (1348) „Naszego Przeglądu”.

**Wychodzi co sobota
rano.**

Korespondencje i materiały kierować należy
Redakcja „Małego Przeglądu”
Warszawa, Nowolipki 7.

W domu główną gazetą był „Nasz Przegląd” (dodatek dla dzieci nazywał się „Przeładek”). Ojciec czytał też gazety w języku żydowskim. Jedną była „Hajnt” („Dzisiaj”) - jej redaktorem był słynny potem pisarz Isaac Bashewis Singer - drugą „Moment”. Wszystkie one były wydawane w Warszawie. Ja nie umiałem po żydowsku nic i nie rozumiałem tego języka. Dopiero w czasie wojny, w głębi Rosji, gdzie spotkałem Żydów z innych miast i miasteczek Polski, nauczyłem się jidysz i dziś go umiem. [...]

MIŁA PRACA.

„Co też pan ma roboty: tyle listów przeglądać i odpowiadać. A mnie przyjemnie mieć do kogo pisać, bo tak to nie piszę do nikogo, choć mam dużo koleżanek szkolnych.”

Dziękuję ci, Marysiu, za wyrazy współczucia.

Prawda, — to duża robota. Ale ja lubię tę pracę. Niewiele można pomóc, ale — choć dobre słowo powiedzieć.

Zdaje się, że ktoś pisał w liście przyszłej poczty, że nie kiedy pomaga uśmiech życzliwy i dobre słowo. Jakoś potem łatwiej, lżej, — nawet wesoło, — choć smutno...

Janusz Korczak.

— :: —

Fragment „Małego Przeglądu”.

W sobotę i niedzielę interes był zamknięty i ojciec mój był wolny. Wtedy jechaliśmy do parku na Sołacz na łódki, a czasem na Gołecin do lasu. Nie jechaliśmy tam autem (było firmowe), może dorożką czy tramwajem. Czasem w niedziele chodziliśmy z rodzicami spacerować po placu Wolności. Chodziliśmy też kąpać się nad Wartę w okolicy domu, gdzieś koło alei Szelałgowskiej. Teraz jak przyjeżdżam do Poznania (a byłem po wojnie cztery czy pięć razy) zawsze jadę na Sołacz, kręcę się po tym pięknym parku i koło stawu, gdzie pływaliśmy łódkami, i wspominam.

Cesia Jankowska z najstarszym synem Heńkiem podczas przejażdżki łódką po Stawie Sołackim.

W święta żydowskie chodziliśmy z ojcem do Wielkiej Synagogi przy ul. Bóżniczej (w piątki wieczorami i w soboty nie chodziliśmy). Ojciec mój miał stałe miejsce w drugim rzędzie a ja siedziałem koło niego. Umiałem czytać modlitwy po hebrajsku, ale nie rozumiałem ani słowa.

Synagoga w środku była piękna i monumentalna, ale była za duża dla modlących się i przeważnie nie była pełna. Specjalne miejsce miał rabin Dawid Sender. On miał budkę na froncie, przed podniesieniem do Tory i przed ławkami dla wszystkich ludzi. Kantor, który ładnie śpiewał modlitwy, nazywał się Sonnabend (mieszkał w domu gminy na rogu ul. Stawnej i Szewskiej).

Od czasu do czasu wychodziłem z synagogi i bawiłem się z innymi dziećmi koło plotu, który otaczał bóżnicę. [...] Polacy nie przeszkadzali nabożeństwu w synagodze.

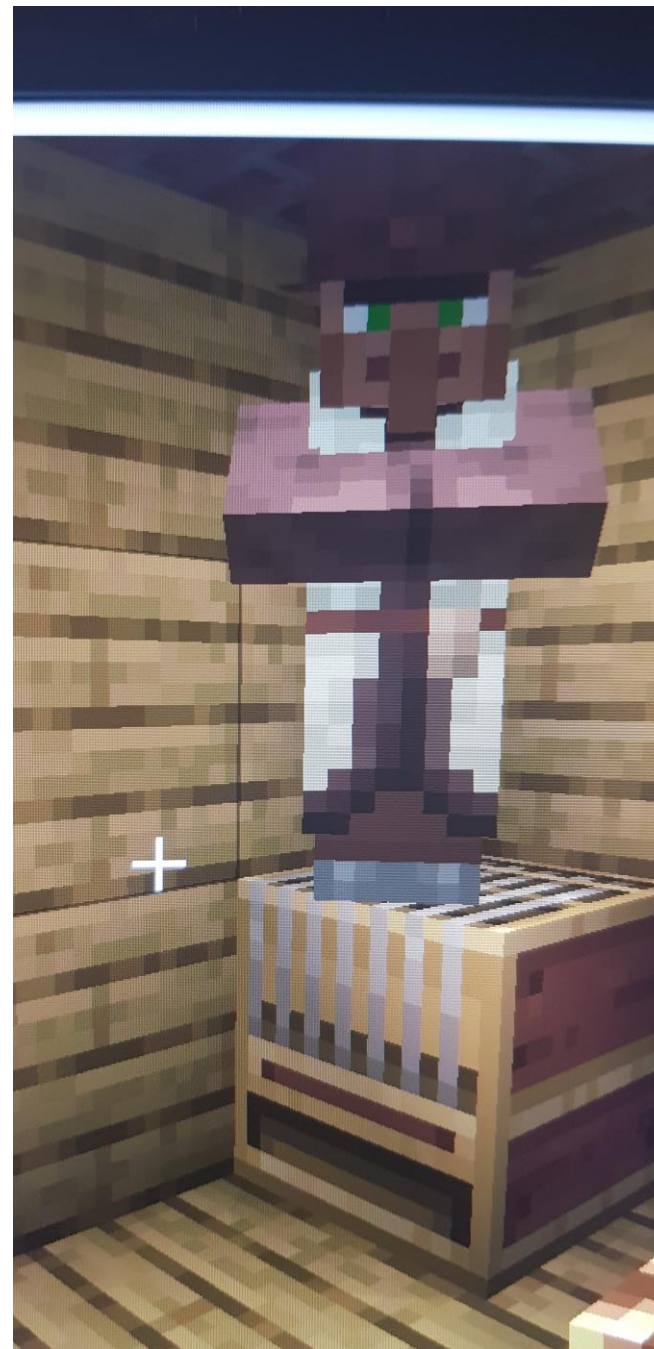

Synagoga
kiedyś i dziś.

Ponieważ miałem ładny głos - sopran - i umiałem śpiewać, to wzięli mnie do chóru, który śpiewał na górze w synagodze. Oprócz świąt śpiewałem tam w piątki wieczór, to jest w wieczór szabasowy. W chórze śpiewali tylko młodzi chłopcy.

Języka hebrajskiego uczyłem się u dr. Rettiga, który był rabinem i dyrektorem domu sierot przy ul. Stawnej. To, że znałem współczesny hebrajski pomogło mi, jak przyjechałem do Izraela w 1948 roku. Religii, oprócz lekcji w szkole powszechnej, nie uczyłem się. Ale 13 stycznia 1939 roku miałem bar micwę, na której było dużo gości. Wiedziałem, że jestem Żydem - Polakiem wyznania mojżeszowego.

Byłem zdolnym dzieciakiem, w wieku trzech lat umiałem czytać, pisać i robić błyskawiczne rachunki. Kiedyś, w Izraelu, spotkałem starszą ode mnie kobietę - nazywała się Lala, nazwiska nie pamiętam. Powiedziała mi: „Ty jesteś Jurek Janowski, mnie nie znasz, ale ja pamiętam, że byłam w waszym interesie na Wielkiej 6 kiedy miałeś trzy lata i ojciec twój zrobił z tobą przedstawienie. Czytałeś z odwróconej strony, do góry nogami, swobodnie i prędko”.

Jurek.

Gdy miałem trzy albo cztery lata poszedłem do freblówki – do przedszkola, która była na ul. Szewskiej. Pamiętam, że bawiłem się z dziećmi w piasku w ogródku na naszej Tamie Garbarskiej. Ogródek był w kierunku rzeźni miejskiej, gdzieś koło ul. Grochowe Łąki. Grałem z Adkiem Redlichem na podwórzu u niego na Małych Garbarach w banioki. Uderzało się w ścianę różnymi monetami albo szajbami (to kółko z metalu z dziurką w środku), potem mierzyło się odległość palcami, i kto dosięgnął innej monety zabierał ją. Oprócz tego graliśmy z kolegami w sztekla (gra podobna do amerykańskiego baseballa).

Widok na rzeźnię miejską.

W wieku sześciu i pół lat zacząłem chodzić do 14. Szkoły Powszechnej przy ul. Noskowskiego 3. To była szkoła powszechna dla Żydów, jedyna w Poznaniu. O ile wiem, ten budynek jeszcze istnieje, jest tam przedszkole. Naprzeciw wejścia do szkoły był park im. Moniuszki. [...] Nad podwórkiem, na nasypie, przechodziły tory kolejowe i jeździły długie pociągi. Liczyłem wagony pociągów towarowych, była ich masa.

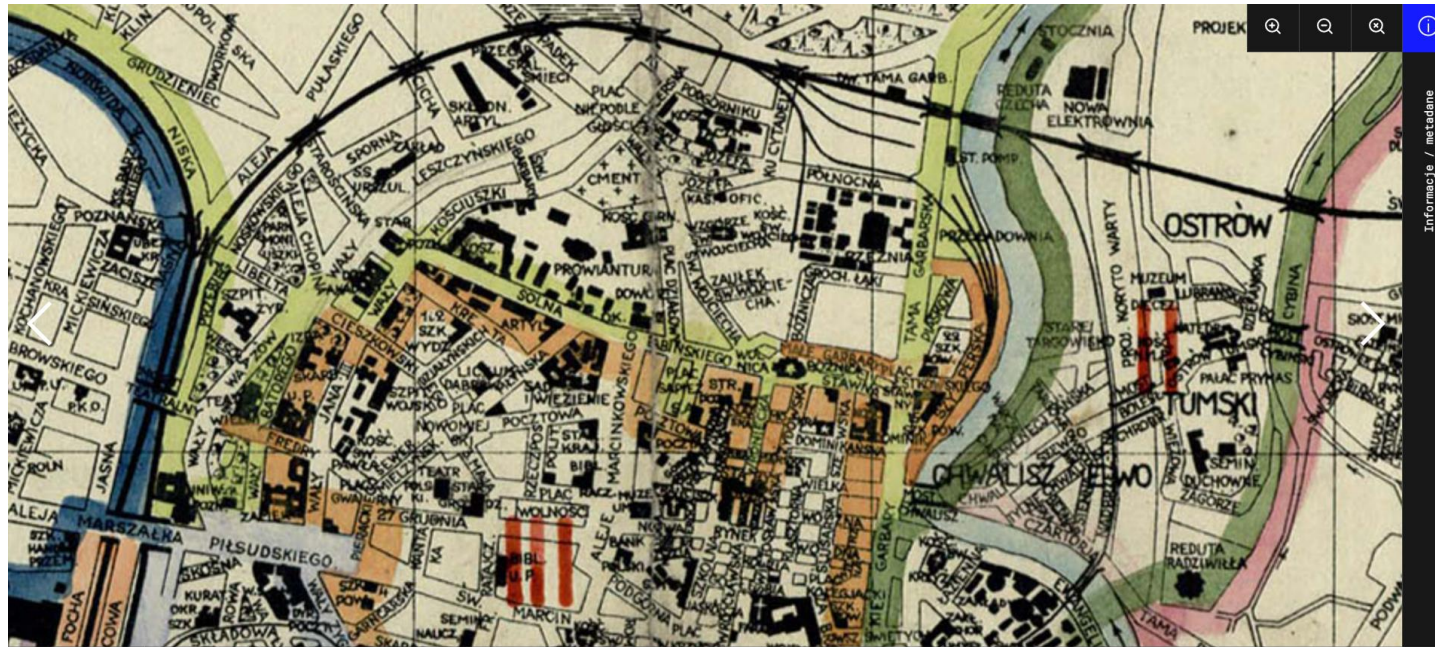
Romek był moim najlepszym kolegą od dzieciństwa. Miałem też dobrego kolegę Jerzyka Rutenberga, który mieszkał przy ul. Dąbrowskiego.

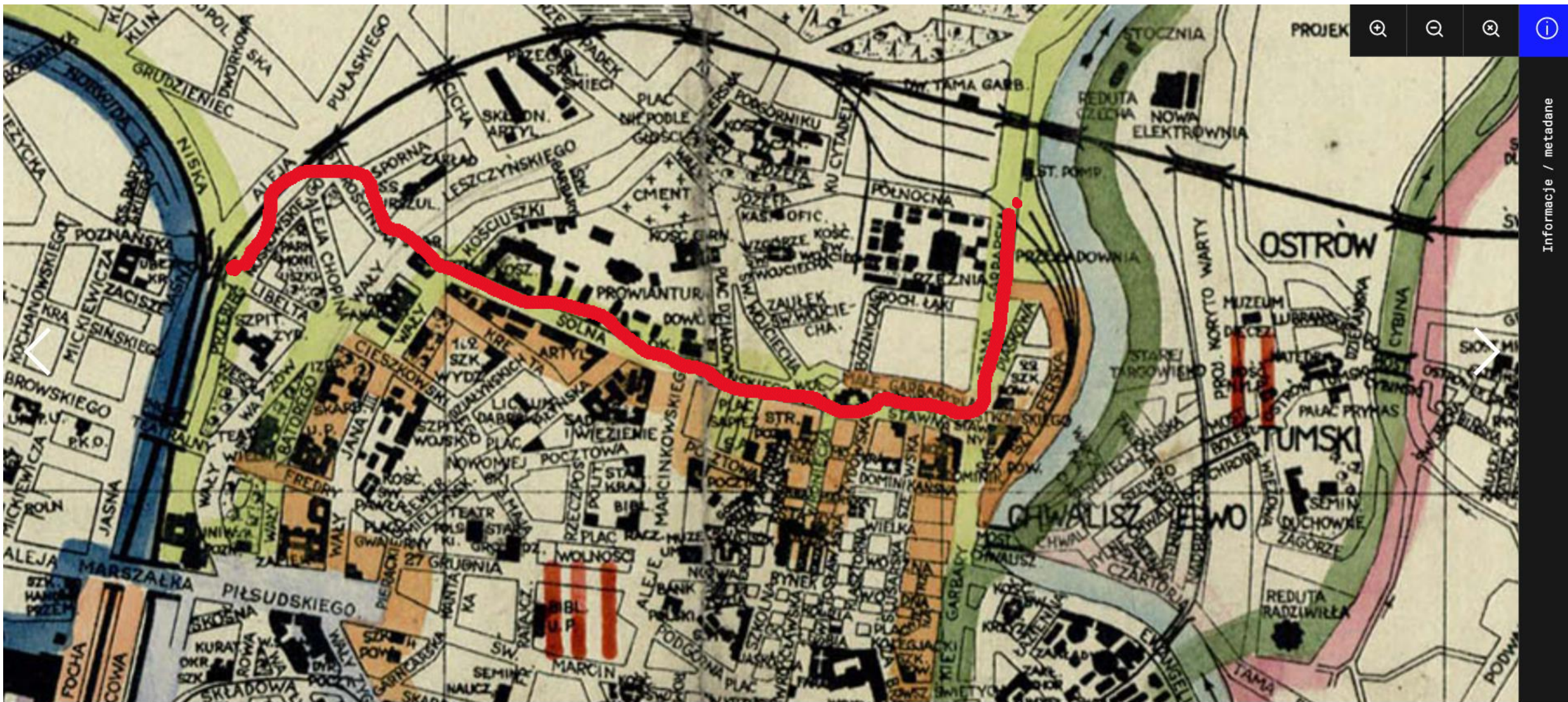
Szkoła Jurka.

Do szkoły chodziłem przeważnie piechotą. Z Tamy Garbarskiej 4, mijając dwa domy, skręcałem w prawo, w Małe Garbary. Był tam, między Tamą Garbarską, Małymi Garbarami i Stawną, ogródek czy skwer. Na początku tego ogródka był kiosk, w którym kupowałem cukierki irysy, nazywały się „Kanoldy”. Ten kiosk należał do Polaków. Przy nim często spotykałem Monka Lasmana (zginął w czasie okupacji) i jego brata Nojusia. Bracia Lasmanowie byli w wyższych klasach, mieszkali na ul. Piaskowej, odchodzącej naprzeciw naszego domu od Tamy Garbarskiej. [...]

Przechodziłem ten skwer i szedłem dalej ul. Stawną, Bóżniczą (obok Wielkiej Synagogi) przez plac Sapieżyński (dziś Wielkopolski) na ul. Solną. Na prawo na ul. Działowej mieszkał Romek Rozenband, czasem spotykałem go i szliśmy dalej razem. Na Solnej były koszary wojska i unosił się zapach zupy grochowej, którą gotowali żołnierzom. Wracałem do domu tą samą drogą. [...]

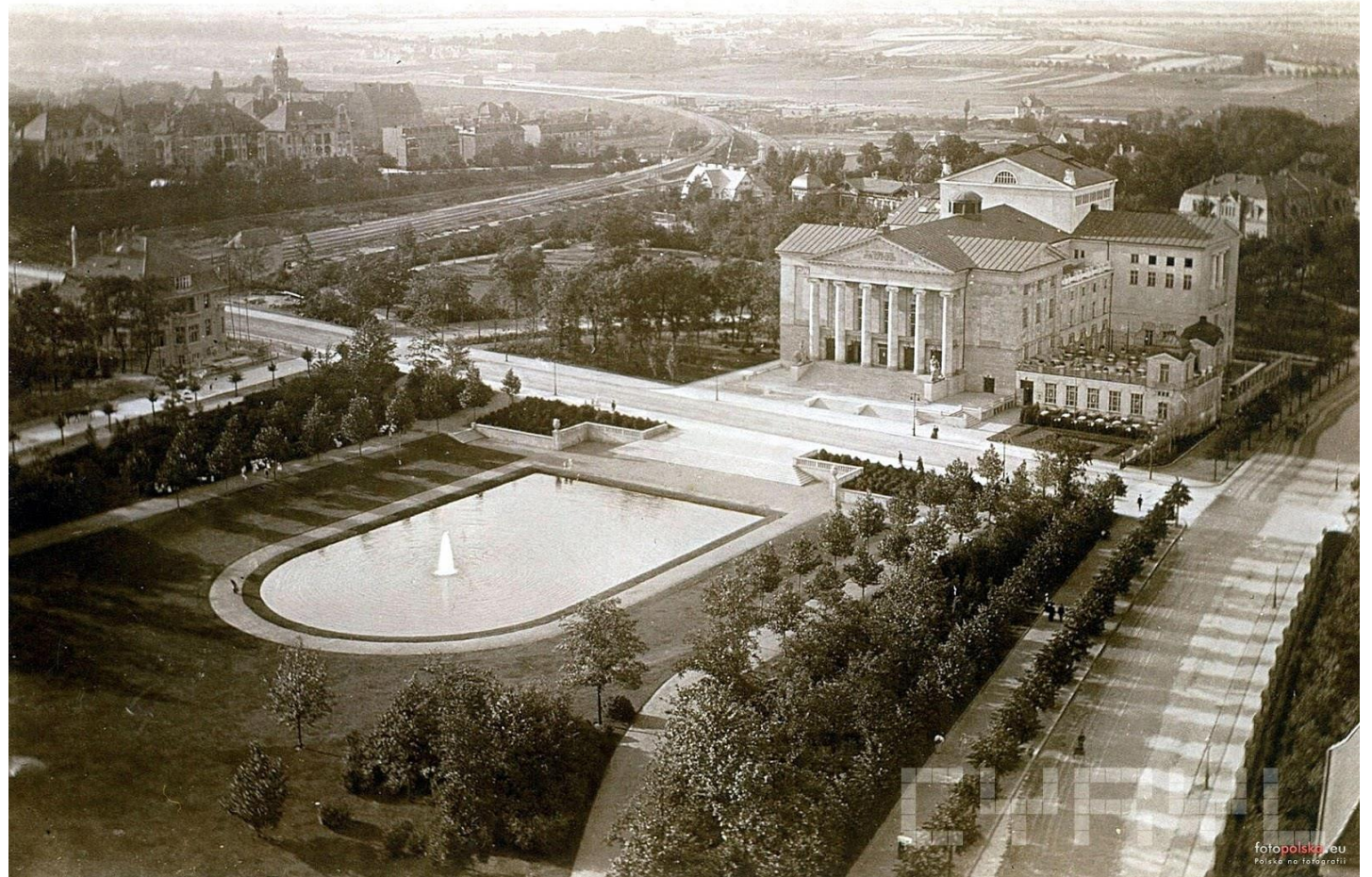

Trasa Jurka z domu do szkoły.

Jako chłopak dużo biegałem po ulicach Poznania, wówczas brukowanych. Przez Stary Rynek na plac Wolności, gdzie było znane kino „Słońce”, bogata firma odzieży Kałamajski i sklep czekoladek Wedla. Po drugiej stronie był piękny gmach Biblioteki Raczyńskich, ale wtedy nigdy nie wszedłem do środka. Wiele razy byłem na Łazarzu, Wildzie i Śródcie, ale na Ostrowie Tumskim w katedrze byłem tylko raz.

Ojciec mój lubił śpiew i opery, i ja też. Zabrał mnie dwa razy do opery na ul. Fredry. Jechaliśmy dorożką.

Jeden raz grali „Madame Butterfly” ze słynną japońską śpiewaczką Teiko Kiwa, drugi raz „La Boheme” - obie opery Pucciniego. Ta piękna muzyka zrobiła na mnie wielkie wrażenie i do dziś dnia kocham te dwie opery (specjalnie „La Boheme”).

Opera.

Bardzo interesowałem się sportem. W kiosku na skwerze na rogu Tamy Garbarskiej i Małych Garbar, o którym już wspominałem, kupowałem gazety „Sportowiec” i „Przegląd Sportowy”. Znałem na pamięć wszystkie rekordy polskie i światowe w lekkiej atletyce, wszystkie kluby piłki nożnej, nazwiska wszystkich mistrzów bokserskich.

Chodziłem grać w tenisa stołowego - ping pong i boksowałem się, aż pewnego wieczoru dostałem knock-out od Widawskiego (kolegi z wyższej klasy), po którym przestałem się boksować. [...]

Oprócz boksowania grałem w piłkę nożną - na placu niedaleko stacji kolejowej Poznań-Garbary, za wiaduktem ale przed Cytadelą - i bardzo lubiłem biegać sprinty.

„Przegląd Sportowy”.

Latem, na wakacje, jeździliśmy na letnisko. Często do Puszczykowa lub Puszczykówka, ale byłem też w górach, w Ustroniu, w Kolumnie koło Łodzi, w Ciechocinku i w Orłowie nad morzem. Tam nauczyłem się pływać.

Ostatniego lata, w 1939 roku, mój ojciec postanowił, że jego trzech synów powinno trochę nabrać „jidiszkajt” (kultury żydowskiej) i spędzić wakacje wśród żydowskiej młodzieży - bo my byliśmy w Poznaniu bardzo zasymilowani, mówiliśmy tylko po polsku. I posłał nas na kolonie we Włodzimierzowie nad rzeką Luciążą koło Piotrkowa Trybunalskiego.

Mama z synami: Heńkiem, siedzącym mu na ramionach najmłodszym Stefkiem i Jurkiem w 1939 roku.

To były ostatnie moje wakacje. Wyjechałem w czerwcu 1939 roku pociągiem z Dworca Głównego w Poznaniu i nigdy już nie wróciłem do domu. Pod koniec sierpnia 1939 roku ojciec mój zadzwonił do nas do Włodzimierzowa (mama moja też tam była, w pensjonacie) i powiedział, żebyśmy nie wracali do domu, bo ma być wojna, a Poznań jest na granicy i to jest niebezpieczne.

I żebyśmy pojechali na razie do Łodzi, do mieszkania kuzynki na ul. Traugutta 8, a on za parę dni też przyjedzie. Łódź jest w głębi Polski, to będzie czas zobaczyć, co będzie się działo. Zamknął mieszkanie i interes na klucz, i wyjechał, bo myślał, że niedługo wróci, i że nikt mu nic nie zabierze. Po wojnie opowiadali nam znajomi Polacy i Żydzi, którzy byli w Poznaniu na początku wojny, że Niemcy przez kilka dni wywozili ciężarówkami towary z naszej firmy na Wielkiej.

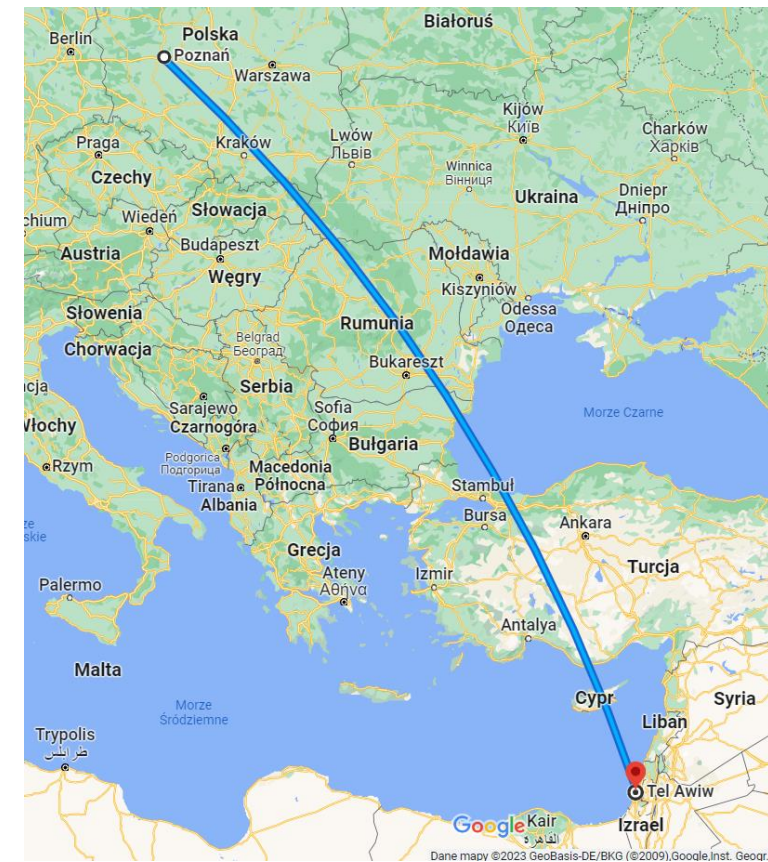

Jurek w czerwcu 1939 roku wyjechał na wakacje. Wojnę spędził w Rosji. Do Poznania wrócił dopiero po wojnie.

[...] Przybyliśmy do Haify 29 listopada 1948 roku i pojechaliśmy do Tel Avivu, gdzie mieliśmy krewnych. Tu mieszkam do dzisiaj.

Daniel Wygodzki, współnik ojca, przeżył wojnę w Rosji i przyjechał do Izraela. Troszczył się o nas i był dla mnie jak drugi ojciec. Wygodzcy mieli troje dzieci. [...] Spotkałem się z Kubą w Izraelu. Średnia była córka Stefa. Najmłodszym synem Wygodzkich był Tadek, rok młodszy ode mnie. Bawiłem się z nim w Poznaniu, potem był w Izraelu.

Romek Rozenband uratował się w Rosji, wrócił z wojskiem polskim, był oficerem, zmienił nazwisko na Roman Domański. Bardzo lubił sport i po wojnie był oficerem zajmującym się żołnierzami-sportowcami. Ostatni raz widziałem go w 1946 roku, przyjechał do Wrocławia, gdzie mieszkałem pół roku i spał u mnie. Piękny chłopak w mundurze porucznika wojska polskiego. [...] Potem dostał ważne stanowisko w Warszawie, też w dziedzinie sportu. Gdy przyjechałem pierwszy raz do Polski szukałem go i dzwoniłem do wszystkich Romanów Domańskich będących w książce telefonicznej, ale go nie znalazłem.

Poznań – Tel Awiw.

My poznaniacy, poznańscy Żydzi, którzy przeżyliśmy wojnę, żyjemy dziś w różnych miejscach świata, ale kontaktujemy się i spotykamy.

Przez całą wojnę, którą spędziliśmy w Rosji, i potem, w Izraelu, tęskniłem i śniłem o Poznaniu, i o tym że wracam do domu. Rysowałem plan miasta i pamiętałem wszystkie poznańskie ulice.

Pierwszy raz wróciłem do Poznania w 1986 roku, po 47 latach, ale domu naszego już nie było. Przyjechałem jak tylko zniknęły powody polityczne i można było, od razu z pierwszą grupą turystyczną, sam, bo mnie tak ciągnęło do Polski. W Krakowie opuściłem grupę, wziąłem taksówkę i pojechałem do Poznania - do czasów szczęśliwych wspomnień sprzed wojny. Jak przyjechaliśmy [...] Kręciłem się wtedy po wszystkich znanych mi ulicach, parkach i miejscach Poznania [...] Tylko po Żydach była pustka, na Kramarskiej i Wielkiej była bez nich cisza i smutno. Przed wojną dzięki żydowskim kupcom był tam hałas, życie, ruch.

Jurek Janowski.

Jurek Janowski w 2004 roku.

Po wojnie Jurek wyemigrował przez Niemcy do Izraela. Był głównym doradcą ekonomicznym Ministerstwa Obrony Izraela i wykładowcą na wydziałach ekonomicznych uniwersytetów w Tel Avivie, Jerozolimie, Haifie i innych uczelniach w kraju i za granicą.

Mieszkał w Ramat Gan pod Tel Awiwem, miał córkę i syna. Zmarł w 2008 roku. Swoje wspomnienia napisał w 2003 roku.

Źródła:

Wspomnienia Jurka Janowskiego „Byłem Żydem-Polakiem”: <https://chaim-zycie.pl/tworczosc-artystyczna/literatura-wspomnieniowa/362-bylem-zydem-polakiem#js-b60>

Gazety „Trybuna Akademicka”:

<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/620110/display/Default>

<https://crispa.uw.edu.pl/object/files/620088/display/JPEG>

Gazeta „Mały Przegląd”: <https://www.jhi.pl/artykuly/maly-przeglad,237>

Plan miasta: <https://cyryl.poznan.pl/kolekcja/najstarsze-plany-poznania-do-1938-roku-archiwum-panstwowe-w-poznaniu/>

Zdjęcia: Wikipedia.